

Neolit a eneolit (mladší a pozdní doba kamenná)

Neolit je pravěké období, ve kterém se namísto dosavadního lovu a sběru stává hlavním zdrojem obživy zemědělství – chov dobytka a pěstování obilí. Tato tzv. neolitická revoluce začíná na Blízkém východě někdy v 10. tisíciletí př. Kr. a ukončuje tak období mezolitu; neolit ovšem na různých územích začíná odlišně, podle toho, jak rychle či pomalu se sem znalost zemědělství šířila. V Čechách se uvažuje o první polovině 6. tisíciletí př. Kr.

Z archeologického hlediska neolit u nás tvoří zejména kultura s lineární keramikou a posléze kultura s vypíchanou keramikou (obě nazvané podle typického dekoru keramických nádob).

Neolitická sídliště byla obvykle otevřená a neohrazená, rozkládala se v nížinných polohách na úrodných spraších v blízkosti vodních toků. Typickou stavbou je tzv. dlouhý dům kúlové konstrukce: obvykle 5 řad kúlů vytváří trojpodlažní vnitřní prostor. Sedlová střecha byla asi kryta řezaným rákosím, obvodové stěny tvořil proutěný výplet omítnutý mazanicí. O velikosti osad se neví nic přesného, spíše se uvažuje skromněji o menších celcích s 3 – 5 domy, kde mohla žít komunita s 60 až 100 lidmi.

Ke konci neolitu zdá se docházet k nějaké krizi – objevují se výšinná (t.j. dobře bránitelná sídliště) a vzrůstá počet nálezů kostí lovných zvířat. Snad hrála roli vyčerpanost půdy v důsledku žárového zemědělství. Neolitické kultury jsou nahrazeny eneolitickými (lengyelská, k. nálevkovitých pohárů, k. se šnúrovou keramikou, k. zvoncovitých pohárů).

Zásadním přerodem přešel i způsob života. Objevují se menší chaty spíše čtvercové chaty. Snad se z toho dá usuzovat, že základní jednotkou komunity již nebyl celý rod (osídlující v neolitu dlouhý dům), ale podstatně menší jednotka (rodina). V zemědělství se používá dřevěné radlo, tažná zvířata, vozy, což přispělo k růstu výnosů a postupné majetkové diferenciaci společnosti.

Doba bronzová

Doba bronzová

Její počátky v Čechách klademe k roku 2300 př. Kr. Trvá následujících 1500 let. Tradičně ji dělíme do čtyř stupňů starší (unětická kultura), střední (komplex mohylových kultur), mladší a pozdní dobu bronzovou (kultury popelnicových polí – zejména lužická a knovízská).

Objev výroby bronzu (legování mědi cínem) přinesl nebyvalou proměnu lidské společnosti. Obtížné získávání potřebné suroviny (měď se dovážela v podobě polotovaru – hřiven z alpské oblasti, cín se pravděpodobně rýžoval v oblasti Krušných hor) nepřímým způsobem způsobilo vznik společenských struktur a organizace potřebné na jejich zvládnutí. Složitější výrobní postupy (tavení, odlévání nebo tepání kovového materiálu) přinesly s sebou nutnost řemeslné specializace. Nový materiál umožnil výrobu efektivnějších nástrojů (srpy, dláta, nože) i drobných zdobených šperků (jehlice, spony). Následkem nutnosti obrany výrobních center a obchodních tras vznikají první specializované zbraně (dýky, meče) určené k boji člověka proti člověku. Základním zdrojem obživy obyvatelstva ale po celou dobu bronzovou zůstávala zemědělská výroba.

Osídlení se soustřeďovalo zejména v nížinných, zemědělsky příhodných polohách v okolí řek (rovinná sídliště), nebo v dobře bránitelných výšinných polohách (opevněná hradiště).

Typickým obydlím doby bronzové byl nadzemní dům srubové konstrukce. Zahloubené polozemnice nejčastěji interpretujeme jako objekty výrobního charakteru – dílny nebo skladiště. Velká část řemesel měla i nadále charakter domácí výroby. Zejména hrnčířství a tkalcovství zůstávalo doménou žen. Keramické nádoby se nám zachovaly v hojném počtu a analýza jejich tvarů a výzdoby je základním prvkem relativní chronologie doby bronzové. Naproti tomu tkaniny se (kromě vzácných případů otisků na kovových předmětech) v našem prostředí nezachovaly a jediným dokladem jejich výroby jsou používané nástroje - přesleny a tkalcovská závaží. Při rekonstrukci oděvů doby bronzové se však můžeme opřít o nálezy z bažinatých oblastí severní Evropy. Základem oděvu byla suknice a svrchní pláště, převázané opaskem. Šat spínali bronzovými nebo kostěnými jehlicemi, později i kovovými sponami. Majetek a postavení zdůrazňovaly

vlasové ozdoby, náhrdelníky, náramky, nápažníky a nánožníky.

Doba železná (halštát a latén)

Jak napovídá již název, za dobu železnou označujeme období, kdy došlo k rozšíření železa jako hlavního kovu na výrobu nástrojů a zbraní. Z archeologického hlediska ji dělíme na starší (halštátskou) a mladší (laténskou). Hlavní kulturou staršího období byla tzv. Bylanská kultura pojmenovaná podle místa pohřebiště v Bylanech u Českého Brodu. Dodnes pochází většina nálezů z pohřebních kontextů a naše znalosti bylanských sídlišť jsou značně omezeny.

Bylanská kultura patří k tzv. východohalštátskému okruhu, jehož nositeli byly zejména Venetské kmeny (na rozdíl od západohalštátského okruhu, jenž tvořili Keltové).

Typické bylo pohřbívání do komorových hrobů a v případě knížat i pod mohutné mohyly. Hrobová výbava bývala neobyčejně bohatá – desítky nádob, zbraně, bronzové šperky, součástí koňského postroje a podobně. Tvarem i dispozicí kopírovaly komorové hroby světské obydlí zemřelého.

Přechod k mladší době železné je postupný a nenásilný – souvisí s rozšířením Keltů (a jejich kulturního vlivu) z jejich původních území dále na východ.

Mezi typické výzdobné prvky patřily stylizované rostlinné a zvířecí motivy. Archeologické nálezy na laténských pohřebištích dokládají existenci rozsáhlé obchodní sítě. Z laténské oblasti se do Středomoří vyvážela především sůl, cín, měď, vlna, kůže, kožešiny a zlato, přes území ovládané laténskou kulturou se kromě těchto komodit přepravoval ze severu na jih jantar. Laténské obyvatelstvo původně žilo v otevřených sídlištích, která spravovali náčelníci z pevností na kopcích. V 2. a 1. století př. n. l. dochází k budování opevněných sídlišť městského typu, tzv. oppid (u nás např. Stradonice, Závist). Keltové představují civilizační vrchol domácího vývoje v pravěku – kromě zmíněných oppid např. jako jediní razili vlastní mince.

Vývoj keltské civilizace ukončily zřejmě klimatické změny a celková vyčerpanost krajiny. Od poloviny 1. st. př. Kr. opouštějí Čechy a postupně je nahrazují germánské kmeny.

Doba římská

Doba římská

První fázi germánského osídlení (grossromstedský horizont) na území Čech pozorujeme od druhé poloviny 1. století př. Kr. Příchod Germánů přinesl výrazně negativní změnu ve všech oblastech života – ztrácejí se opevněná výšinná sídliště, řemeslné aglomerace, zaniká ražba mincí, klesá sortiment výrobků (úplně se vytrácejí rotační mlýnky, na kruhu točená keramika). Navzdory této výrazné diskontinuitě došlo nepochybně ke kontaktu nositelů obou kultur - je možné, že novou kulturu přímo přejala část pozdnělaténského obyvatelstva, jak ostatně dosvědčují dochované názvy některých řek (Labe) nebo hor (Oškobrh).

Výrazným zlomem byl příchod Markomanů pod vedením krále Marobuda po r. 9 př. Kr. Centrum markomanského osídlení leželo v oblasti středního Polabí (pohřebiště Dobřichov- Píchora). Po sesazení Marobuda, v r. 19, se mocenské centrum postupně přesouvá na jižní Moravu a západ Slovenska, Čechy se ocitají na periferii dění.

V mladší době římské, v souvislosti s etnickými přesuny po Markomanských válkách (166-180) pozorujeme pronikání prvků z okruhu przeworské kultury. Část Markomanů se odstěhovala pod vedením Attala na jihovýchod od našich zemí. Od poloviny třetího století jsou Čechy vystaveny přílivu nového obyvatelstva ze severozápadu, ale zejména v centrální oblasti i nadále dominuje původní svébský živel.

Germánská civilizace byla mnohem více závislá na zemědělství, než civilizace keltská. Její sídliště proto nacházíme zejména v nejúrodnějších nížinných oblastech v těsné blízkosti vodních toků. Zcela chybí osídlení surovinově bohatých nebo strategicky důležitých vyšších poloh. Typickou germánskou osadu obývalo kolem 50 lidí (celkem žilo v Čechách cca 100 až 200 tisíc obyvatel) a byla neopevněná. Tvořily ji zahloubené polozemnice (obytné i výrobní funkce), halové stavby (obydlí, ustájení dobytka), nadzemní, na kůlech postavené sýpky, studny a další zahloubené objekty (železářské pece, zásobnicové jámy).

Nesmírně důležité byly pro Germány kontakty s římskou říší, která je ovlivňovala jednak kulturně, ale hlavně materiálně. Římské výrobky získávaly jako válečnou kořist (což dokazuje např. vzrůst výskytu po

Markomanských válkách), dary, tribut nebo výkupné (zejména pokud šlo o luxusní zboží), ale i vzájemným obchodem. Germáni směňovali kožešiny (i živá zvířata), včelí produkty, otroky a baltský jantar za keramiku (terra sigillata) bronzové nádoby (vědra, pánve, naběračky, cedníky), výrobky ze skla, šperky, součásti oděvu (spony, opasky). Zvláštní postavení mezi římskými importy mají mince, sloužily jednak jako zdroj surovin (např. na výrobu zlatých a stříbrných šperků), ale zejména, v pozdější době, i jako platidlo.

Stěhování národů

Kombinace nepříznivých klimatických podmínek v severní a střední Evropě, oslabení římského impéria na jihu a tlaku nomádských nájezdníků z Asie, vyvolala nebývalý přesun celých skupin obyvatelstva. Zásadním způsobem proměnilo etnické složení evropské populace.

O nestálosti a nebezpečnosti těchto časů svědčí i to, že poprvé od počátku germánské přítomnosti jsou v Čechách intenzivněji osídlovány výšinné polohy (např. bývalá keltská oppida Závist, Stradonice).

Počátek stěhování národů v Evropě klademe k roku 395 (vpád Hunů do Římské říše). Na přelomu 4. a 5. století se na západ vydaly skupiny Svěbů (mezi jinými i českých Markomanů). V r. 406/407 vstoupily do Galie a v roce 411 vytvořily na pomezí dnešního severního Portugalska a Španělska vlastní říši.

V Čechách v tomto období rozkvétá osídlení tzv. vinařické skupiny (410/420-480) vzniklé v prostředí původních polabských obyvatel za značného přispění pozdně římských vlivů a výrobků z Porýní a Podunají.

Od r. 480 osídlili Čechy proti proudu Labe postupující Durynkové a později Langobardi. Dějiny Germánů v Čechách se uzavřely pádem durynské říše v r. 531 a odchodem Langobardů ze střední Evropy do Itálie v r. 568. Od 6. století jejich místo zaujímají nově příchozí Slované.

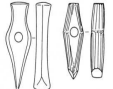

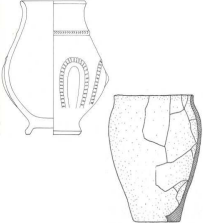

Raný středověk

Raný středověk

Dělíme jej mezi časně slovanské období (do druhé poloviny 7. Století) a dobu hradištní. Během šesti století se uprostřed hraničních hor z malých kmenových útvarů vyvinul vrcholně středověký stát pevně zasazený do mocenských reálií střední Evropy.

Slované nejprve vytvořili několik kmenových knížectví, jejichž panovník sídlil na hradišti, ovládal nejblíže okolí. Po epizodě sámový říše v 7. Století máme o našem území zprávy až z doby Karla Velikého. Roku 845 bylo v řezně pokřtěno 14 českých knížat. V druhé polovině 9. století pod vlivem Velké Moravy roste moc kmene Čechů, aby po pokřtění Přemyslovce Bořivoje arcibiskupem Metodějem začal dominovat. Zařazení do křesťanské společnosti bylo rozhodující pro zachování českého státu. Velkou expanzi zaznamenal v 10. Století, kdy čeští Boleslavové kontrolovali obchodní cestu s Krakovem až ke hranicím Kyjevské Rusi. Po zmatcích kolem roku 1000 upevnil centrální moc kníže Břetislav I. (1034-1055), aby se oku 1085 jeho syn Vratislav II. stal prvním českým králem. 12. století je obdobím soupeření s římskými císaři, z něhož český stát vyšel plně konsolidovaný. Jeho panovník začal dědičně užívat královský titul.

Společnost se skládala ze tří základních sociálních skupin – příslušníků knížecí družiny, žijících na hradištích a dvorcích, z nichž se vyvinula šlechta, duchovenstvem, soustředěným kolem panovníka, šlecht, biskupství nebo v kláštorech. Nejpočetnější skupinu tvořilo venkovské svobodné a hlavně nesvobodné obyvatelstvo, žijící v malých vsích. Kulturně česká oblast vycházela z okolních vlivů (Velká Morava, franská a římská říše). Od 12. Století k nám zasáhl nový umělecký styl – doba románska.

-2300			-800			-50		400	600	1500		
doba kamenná			d.bronzová			d.železná		doba římská	stěhování národů	středověk	novověk	
-5600	-4400			-1550	-1250	-400			1200			
paleolit, mezolit	neolit	eneolit	starší	střední	mladší	halštatská	latén		raný	vrcholný		
vznik člověka, období lovců a sběračů, objevení ohně	lineární keramika, vypíchaná keramika	nálevkovité poháry, řivnáčská k., šňurová keramika a zvoncovité poháry	unětická kultura	komplex mohylových kultur	lužická, knovízská a štítarská kultura	bylanská kultura	Keltové	Germáni	Germáni, Slované	časné slovanské období, doba hradištní, románská k.	gotika	Renesance, Baroko,
												
Vlastivedné muzeum Nymburk	Vlastivedné muzeum Nymburk	Vlastivedné muzeum Nymburk	Polabské muzeum Poděbrady	Vlastivedné muzeum Nymburk	Vlastivedné muzeum Nymburk	Muzeum Keltů Dobšice	Polabské muzeum Poděbrady	Polabské muzeum Poděbrady	Polabské muzeum Poděbrady	Památník krále Jiřího Poděbrady	Vlastivedné muzeum Nymburk	Polabské muzeum Poděbrady